

Nymfomania Richard von Krafft-Ebingin teoksessa

Psychopathia Sexualis

Käsityksiä naisen seksuaalisuudesta 1800-luvulla

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Kandidaatintutkielma

16.9.2022

Outi Lehtinen

Sisällysluettelo

Johdanto	3
1. Tutkimusmenetelmät ja -etiikka	7
2. Käsitteitä seksuaalisuudesta 1800-luvulla	10
3. Krafft-Ebingin sukupuolittuneita käsitteitä seksuaalisuudesta	15
3.1 Aktiivisuus ja passiivisuus	17
3.2 Naisten seksuaaliset halut	19
4. Krafft-Ebing ja nymfomania	22
4.1 Mitä on nymfomania?	23
4.2 Nymfomanian syyt	25
4.3 Nymfomania uhkana turvallisuudelle ja järjestykselle	26
4.4 Nymfomania naisten sosiaalisena hallintana	28
Lopuksi	30
Lähteläluettelo	32

Johdanto

Seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä, niin yhteisöllisesti ja useimmille myös yksilöllisesti. Tämän tunnisti jo aikanaan Richard von Krafft-Ebing (1840–1902), jonka teoksen *Psychopathia Sexualis* (1886) englanninkielinen käännös (1998), on tutkielmani lähdeveoksena. Tutkielmassani keskityn tarkastelemaan Krafft-Ebingin näkemyksiä sukupuoliosta ja seksuaalisuudesta, tarkemmin hänen käsityksiään naisen seksuaalisuudesta, erityisesti nymfomaniasta. Minua kiinnostaa, miten nymfomania on Krafft-Ebingin ajattelussa, erityisesti edellä mainitussa teoksessa, sosiokulttuurisesti rakentunut ja mitä seurauksia tällä konstruktiolla on naisten elämään ollut.

Richard von Krafft-Ebing syntyi vuonna 1840 Saksassa roomalaiskatoliseen perheeseen. Hän lähti opiskelemaan lääketiedettä ja hänen äitinsä puoleinen isoisä oli professorina samassa yliopistossa, jossa hän itse opiskeli. Hän valmistui lääkäriksi ja väitteli tohtoriksi vuonna 1863. Hän työskenteli psykiatrisissa sairaaloissa ja oli myös professorina kolmessa yliopistossa, Strassburgissa, Grazissa ja Wienissä.¹ Psykiatrian saralla työskennellyt Krafft-Ebing oli myös yksi seksologian uranuurtajista ja Albert Moll (1862–1939) pitikin Krafft-Ebingiä seksologian perustajana. Krafft-Ebingiä pidetään yhdessä Mollin kanssa modernien seksuaalikäsitteiden isänä.² Teoksessaan *Psychopathia Sexualis* Krafft-Ebing käsittelee moninaisia aiheita seksuaalisuuden saralla, kuten homoseksuaalisuutta, sadomasokismia, fetissejä ja nymfomaniaa. Teoksessa seksuaalisuutta tulkitaan lääketieteellisen ajattelun kautta.³

Psykiatrian asema lääketieteen haarana oli 1800-luvulla vielä jäsentymätön eikä se ollut lääkäreille houkutteleva erikoistumisala. Krafft-Ebingin uravalintaan ovat vaikuttaneet ainakin akateemisessa maailmassa toiminut Wilhelm Griesinger (1817–1868) ja myös mahdollisesti Krafft-Ebingin oma isoisä. Hänen isoisänsä vaikutti suotuisasti tyttärensä uraan ja edesauttoi häntä saamaan paikan Illenaun laitoksesta suhteidensa avulla. Kyseisessä laitoksessa vallitsi terapeuttinen auttamisote, joka sisälsi muun muassa ruokavalion noudattamista, liikuntaa, työtä ja uskonnollista toimintaa. Laitoksen johtaja Christian R.W. Roller (1802–1878) ei hyväksynyt psykiatrian uusia virtauksia, jotka sisälsivät muun muassa kokeellista psykologiaa ja darwinismia⁴, mutta nuoremmat lääkärit

¹ Oosterhuis 2000, 76–77.

² Oosterhuis 2012, 133, 136.

³ Bristow 1997, 26.

⁴ Darwinismilla tarkoitetaan Charles Darwinin (1809–1882) evoluutioteoriaan pohjautuvaa käsitystä maailmasta.

kuitenkin innostuivat näistä menetelmistä. Krafft-Ebing työskenteli tiiviisti myös sähköhoidon parissa Illenaun jakson jälkeen.⁵

Krafft-Ebingiä on luonnehdittu humaniksi ja ymmärtäväiseksi tieteentekijäksi. Esimerkiksi Moll piti Krafft-Ebingin suhtautumista potilaisiin jopa liian huolehtivaisena. Krafft-Ebing julkaisi myös sellaisten potilaiden tekstejä, joiden kertomukset eivät mukailleet psykiatrian teorioita, minkä näen vahvistavan käsitystä Krafft-Ebingistä nimenomaan tieteentekijänä (pelkän) vallankäyttäjän sijaan.⁶ Lisäksi hän tutustui ahkerasti muiden tieteentekijöiden näkemyksiin.⁷ Krafft-Ebing piti paljon ranskalaisesta tieteestä ja myös hypnoosisista, mikä oli Ranskassa suosittua.⁸ Hän oli hyvin tunnettu psykiatri, ja myös oikeuspsykiatria oli hänen erikoisalaansa. Hän myös kehitti termit sadismi ja masokismi johtaen ne kirjailijoiden markiisi Donatien Alphonse François de Sade (1740–1814) ja Leopold von Sacher-Masoch (1836–1895) nimistä.⁹ Krafft-Ebing oli perheellinen mies, jonka perheeseen kuului vaimo ja kolme lasta. Hän kuoli vuonna 1902.¹⁰

Tutkielmani liittyy naishistorian, psykiatrian historian ja seksuaalisuuden historian alalajeihin. Käytän käännöksen tukena alkuperäistä saksankielistä teosta vuodelta 1886 ja uudistettua saksankielistä painosta vuodelta 1912. Kyseinen painos on neljästoista ja sen käyttö vuoden 1886 painoksen rinnalla on perusteltua, sillä Krafft-Ebing laajensi nymfomaniaa koskevat lukunsa vasta toiseen painokseen.¹¹ Ensimmäisessä painoksessa (1886) nymfomaniaa vain sivutaan.¹² Tutkielmani koostuu johdannon lisäksi neljästä pääluvusta ja loppulauseesta. Ensimmäisessä luvussa pohdin tiedon ja käsitysten sosiaalista rakentumista, tutkimusmetodeja ja tutkimusetiikkaa. Sivuan myös moderneja käsityksiä seksuaalisuudesta. Toisessa luvussa esittelen pääpiirteittäin Krafft-Ebingin aikaisia vallalla olevia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Luvun tarkoituksena on antaa kontekstia teokselle *Psychopathia Sexualis*. Kolmannessa luvussa käyn läpi Krafft-Ebingin käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Luku antaa pohjaa niille rakenteille, jotka ylläpitävät nymfomanian sosiaalista rakentumista Krafft-Ebingin omassa ajattelussa ja

⁵ Oosterhuis 2000, 77–79.

⁶ Oosterhuis 2012, 140; Oosterhuis 2000, 140, 211–212, 280.

⁷ Bullough 1994, 41.

⁸ Oosterhuis 2000, 81, 120–121.

⁹ Bullough 1994, 42; Oosterhuis 2012, 135, 144.

¹⁰ Oosterhuis 2000, 97–99.

¹¹ Hekma 1999, 86.

¹² Krafft-Ebing 1886, 88–90.

täsmittää, miten Krafft-Ebing näkee naisten seksuaaliset halut. Neljännessä luvussa käsittelemme Krafft-Ebingin käsityksiä nymfomaniasta. Esittelen myös yleisiä 1800-luvulla vallinneita käsityksiä nymfomaniasta, sillä on tärkeää, että Krafft-Ebingin käsitykset ilmiöstä saadaan jälleen kerran oikeaan kontekstiin. Esittelen myös ongelmaksi koetun ilmiön sosiaalisia seurauksia. Rodun¹³ ja ympäristötekijöiden (muiden kuin niin sanotun rappeutumisen) ajatellut vaikutukset seksuaalisuuteen rajautuvat tämän tutkielman ulkopuolelle.

Jotta käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta voidaan ymmärtää, pitää ymmärtää ne ajatusrakennelmat, mihin nojataan näistä teemoista puhuttaessa. Filosofisesti voidaan pohtia, onko niin sanottua normaalia seksuaalisuutta sinänsä olemassa ja jos olisi, onko se löydettävissä. Se mitä missäkin kulttuurissa pidetään normaalina ja toivottuna seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden esityksenä on riippuvainen kulttuurisista arvoista ja normeista, jotka myös muuttuvat ajan saatossa. Seksuaalisuus ei kuitenkaan ole pelkkää sosiaalista konstruktia vaan siihen vaikuttavat myös ihmisen biologia ja ruumiin tarpeet. Esimerkiksi yksi yhdyntän tarkoitus on myös suvunjatkaminen, ja ihmisen evoluutiohistoria on myös luonnollisesti vaikuttanut seksuaalisuuteen. Kulttuuria ja ruumiin biologisia tarpeita on vaikeaa erottaa, mikä tekee seksuaalisuutta koskevien käsitysten tutkimisesta haastavaa. Aatteelliset näkemykset seksuaalisuudesta eivät välttämättä aina ole sopusoinnussa materiaalisen, ruumiillisen todellisuuden kanssa. Esimerkiksi ajatus naisen luontaisesta passiivisuudesta ei ota huomioon kehollisia reaktioita, kuten emättimen supistumista ja kostumista.

Tutkimuskirjallisuutta koskien juuri Krafft-Ebingin näkemyksiä naisen seksuaalisuudesta ja erityisesti nymfomaniasta, on vaikea löytää. Krafft-Ebingin mainitaan monissa seksuaalisuutta ja sen historiaa koskevissa teksteissä, mutta toisinaan hyvinkin pintapuolisesti. Monet tutkijat pitävät tarpeellisena mainita Krafft-Ebingin ja hänen työnsä, vaikka eivät keskittyisikään häneen. Kattava nimenomaisesti Krafft-Ebingiä käsittelevä teos on Harry Oosterhuisin *Stepchildren of Nature* (2000). Teoksessa käydään läpi myös Krafft-Ebingin henkilöhistoriaa ja psykiatrian kehityksen tilaa 1800-luvulla.

¹³Käsite rotu tulee Krafft-Ebingin teoksesta, sen käännöksestä ja tutkimuskirjallisuudesta. Käännöksessä (1998) käytetään sanoja *racas* (s. 4), *racas* (s. 16) ja *race* (s.16), kun taas saksankielisessä alkuperäisteoksessa (1886) vastaavat kohdat ovat *Völkern* (s. 6), *Völkern* (s. 13) ja *Race* (sic., s. 13, ja uudemmassa painoksessa (1912) käytetään samoissa kohdissa sanoja *Völkern* (s. 7), *Völkern* (s. 23), *Rasse* (s.23). *Völker* on kansaa tarkoittavan sanan *das Volk* monikkomuoto ja *Völkern* on sanan *Völker* dativimuoto. *Die Rasse* tarkoittaa rotua. Myös Oosterhuis (2000, 238) ja Groneman (2000, 57) käyttävät sanaa *race*.

Varsinaista nymfomanian historiaan liittyvää tutkimusta on tehnyt Carol Groneman artikkelissaan *Nymphomania: The Historical Construction of Female Sexuality* (1994) ja teoksessaan *Nymphomania* (2000). Groneman myös tuo esille Krafft-Ebingin, mutta ei juurikaan käsittele häntä yksityiskohtaisesti.¹⁴ Sen sijaan hän avaa hyvin nymfomanian historiaa ja sen käsitteellistämisen ongelmia. Tutkimuksellisenä haasteena on, että Gronemanin teos *Nymphomania* käsittelee suurelta osin ajallisesti ja kulttuurisesti eri ympäristöä kuin Krafft-Ebingin teos. Teoksen käyttäminen tutkimuskirjallisuutena 1800-luvun saksalaiseen tieteenkehitykseen on kuitenkin sikäli mielestäni perusteltua, että yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia voidaan näin myös vertailla. Krafft-Ebing oli myös itse tietoinen muiden maiden tieteestä ja potilastapauksista. Hän esimerkiksi tuo esille tapauksia Yhdysvalloista, joiden hän tulkitsee liittyvän hiusfetissiin.¹⁵

Jeffrey Weeksin *Questions of identity* (1987) antaa pohjaa myös identiteetin pohtimiselle ja käsittelee myös valtaan liittyviä kysymyksiä. Ann Goldbergin tutkimusartikkeli *The Eberbach Asylum and the Practice(s) of Nymphomania in Germany, 1815–1849* (1998) on myös erityisen relevantti tutkielmalleni, sillä siinäkin käsitellään valtaan liittyviä teemoja. Myös Michel Foucault on käsitellyt seksuaalisuutta, valtaa ja psykiatriaa omissa teoksissaan. Foucault'n teos *Seksuaalisuuden historia* (2010) rajautuu suurilta osin tämän tutkielman ulkopuolelle ensimmäistä osaa *Tiedontahto* lukuun ottamatta. *Tiedontahto* käsittelee valtaan liittyviä teemoja monipuolisesti ja haastaa myös niin sanotun repressiohypoteesin, jonka mukaan pari kolme viime vuosisataa olisivat olleet repression, eli tukahduttamisen, aikaa seksuaalisuuden saralla. Foucault myös tuo esille, että valta ei ole ainoastaan ylhäältä alaspäin tuleva voima vaan valtaa käytetään moninaisesti ja vallan kohteena olevat ovat osallisena valtapelissä. Valtasuhteet ovat mahdollistaneet seksuaalisuuden ottamisen tutkimuskohteeksi.¹⁶

¹⁴ Ks. esim. Groneman 2000, 35.

¹⁵ Krafft-Ebing 1998, 162. Krafft-Ebing käsittelee tässä yhteydessä naisiin kohdistuvia hyökkäyksiä Yhdysvalloissa ja niiden käsittelyä yhdysvaltalaisessa mediassa. Hyökkäyksissä hyökkääjien tarkoituksena on ollut hiusten tuhoaminen. Hyökkäysten motiiviksi Krafft-Ebing tulkitsee hiuksiin liittyvän fetissimin. Fetissillä tarkoitetaan objektia, joka on välttämätön seksuaalisen tyydyttymisen kannalta. (Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fetish>) (Luettu 12.06.2022).

¹⁶ Foucault 2010, 40–41, 44, 72–74, 76.

1. Tutkimusmetodit ja -etiikka

Näkemykseni mukaan seksuaalisuudessa ja sukupuoleessa ovat läsnä samaan aikaan sekä kulttuurinen että biologinen ulottuvuus. Sukupuolen tarkastelussa harjoitan niin sanottua sex/gender -jaottelua, jossa erotetaan ruumiillinen sukupuoli (sex) kulttuurisesta ja sosiaalisesti ilmennettävästä sukupuolesta (gender).¹⁷ Viittaamalla naisiin tai miehiin, viitataan heidän biologiseen (sex) sukupuoleen. Tutkin kuitenkin kulttuurisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, joten keskityn tässä tutkielmassa nimenomaan sukupuolen sosiokulttuurisesti rakennettuun osaan, jolla tarkoitan yhteisön odottamaa tietynlaista sukupuolen performointia riippuen siitä, onko henkilö sukupuoleltaan nainen vai mies. Siinä missä näen biologisen sukupuolen annettuna, suhtaudun sosiokulttuuriseen sukupuoleen (gender) relativistisesti ja kriittisesti.

Seksuaalisuuden ruumiillinen puoli näkyy monin tavoin. Esimerkiksi seksuaalireaktiot luonnollisesti näkyvät kehollisina ilmiöinä, kuten klitoriksen ja peniksen erektioina, emättimen kostumisena ja niin edelleen. Missä määrin biologiset reaktiot saavat ihmisen mielessä kulttuurisidonnaisia tulkintoja, on mielenkiintoinen, mutta vaikea kysymys. Tässä tutkielmassa käytän seksuaalisesta ylykkeestä rinnakkain termejä "halu" ja "tarve". Käytän termiä "halu" kun tutkimus- tai lähdekirjallisuus ei oikeuta termin "tarve" käyttöä. Ei ole täysin selvää, kumpi olisi perustellumpi termi. Nymfomaniaa Krafft-Ebing kuvaa sairaalloisen voimakkaaksi seksuaaliseksi vietiksi alkuperäisessä (1886) teoksessa (*ein krankhaft gesteigerter Sexualtrieb*) ja voimakkaaksi seksuaalisuudeksi (*der Hyperaesthesia sexualis*) vuoden 1912 painoksessa, mutta englanninkielisessä käännöksessä käytetään sanaa halu (*excessive sexual desire*).¹⁸ Kuitenkin näen myös sanan "tarve" relevanttina osana omaa analyysiani, sillä se tuo esille seksuaalisuuden biologiapohjaisuuden.

Weeksin mukaan seksologian näkeminen vain vallankäytön muotona ei ole oikea tulkinta ja on yksinkertaistettua väittää, että seksologia loisi kohteitaan. Asioita on kyllä luokiteltu ja yritetty ymmärtää.¹⁹ Vaikka onkin niin, että seksologia ei varsinaisesti loisi jotakin kohdetta, se kuitenkin nimeämällä ja sopeuttamisella kuitenkin luo tulkinnan tästä kohteesta. Tulkinnan ja varsinaisen kohteen erottaminen onkin omanlaisensa filosofinen ongelma sinällään. Esimerkiksi nymfomanian näkeminen minkäänlaisena ongelmana vaatii

¹⁷Tässä tutkielmassa ei käsitellä sitä, miten biologinen sukupuoli mahdollisesti vaikuttaa joukkotasolla sukupuolen sosiokulttuuriseen performointiin. Vaikka biologinen sukupuoli aiheuttaisi tilastollista korostumaa sosiokulttuuriseen sukupuoleen, tästä ei voida vetää johtopäätöstä, että keskiverrosta poikkeava käyttäytyminen olisi psyykkisesti tai seksuaalisesti vinoutunutta tai sairaudeksi tulkittavaa.

¹⁸ Krafft-Ebing 1886, 88; Krafft-Ebing & Fuchs 1912, 360; Krafft-Ebing 1998, 322.

¹⁹ Weeks 1987, 35, 40–41.

taakseen jo monenlaisia kulttuurisia rakennelmia ja henkilön näkeminen niin kutsuttuna nymfomaanina on nymfomanian rakentamista, siitäkkin huolimatta, että henkilö myös itse kokisi ajattelumaailmansa ja käyttäytymisensä ongelmalliseksi. Vaikka henkilö olisi itse kokenut seksuaalisuutensa ominaispiirteet ongelmalliseksi, herää vaikea kysymys: kokeeko henkilö näin lähinnä kulttuurista syistä? Kokisiko henkilö seksuaalisuutensa ongelmalliseksi toisenlaisessa kulttuurissa ja eri ajassa? Oosterhuis myös tuo esille kertomusten kulttuurisidonnaisuuden ja narratiivien sosiaalisen rakentumisen.²⁰ Näihin filosofisiin kysymyksiin on mahdotonta vastata kandidaatin tutkielman puitteissa. Groneman tuo esille naisia, jotka käsittivät seksuaaliset halunsa lääketieteellisessä mielessä jollakin tapaa ongelmallisiksi.²¹

Menneisyyden ihmisten tutkiminen jonkun toisen kuvailemana ei oikeastaan ole itsessään näiden ihmisten tutkimista vaan heistä tehtyjen tulkintojen tutkimista. Oosterhuis tuo myös esille tämän seikan huomauttaessaan, että Krafft-Ebingin tapauksertomuksia tai potilaiden omia kertomuksia ei tule pitää kulttuurista vapaina faktoina henkilön psyykestä.²² Senkään vuoksi ei ole relevanttia lähteä pohtimaan, onko joku menneisyyden henkilö niin sanotusti oikeasti sairas esimerkiksi seksuaalisuudeltaan tai psyykeltään, sillä on mahdotonta päästä täysin kulttuuristen konstruktioiden yli ja tutkia ongelmaa niin sanotusti puhtaasti, kulttuurista vapaana. Työkaluja jonkinlaiseen normaaliuden käsittämiseen antaa kuitenkin ihmisen biologia ja evoluutiohistoria, jotka nähdäkseni pääsevät kulttuurisia konstruktioita paremmin käsittämään "ongelmaa sinänsä".

Tutkielmassa harjoitan relativismia enkä ota kantaa siihen, ovatko Krafft-Ebingin potilaat nykykäsityksin nähtyinä jollakin tavalla poikkeavia tai voitaisiinko heidän seksuaalisuutensa erityispiirteet käsittää nykypsykiatrian käsittein niin sanotusti epänormaaleiksi. Groneman on itse valinnut hieman toisenlaisen tutkimusotteen ja spekuloi, mistä nykypsykiatrian käsittämästä ongelmasta olisi ollut kyse. Groneman näkee vaatteiden riisumisen ja seksuaalisen käyttäytymisen potentiaalisesti psyykkisenä oireena, kun taas Goldberg näkee samanlaisen käyttäytymisen naisten keinoina kommunikoida lääkäreiden kanssa epätasa-arvoisessa suhteessa.²³ Nykykäsityksetkin nojaavat oman aikamme uskomus- ja käsitejärjestelmiin, tämän myös Groneman tunnustaa²⁴, eivätkä ne ole vapaita

²⁰ Oosterhuis 2000, 215–216, 221, 223.

²¹ Groneman 2000, 10–11, 13–14, 23–24.

²² Oosterhuis 2000, 215–216, 223.

²³ Goldberg 1998, 41, 45–49; Groneman 1994, 341.

²⁴ Groneman 1994, 341 alaviite 6.

yhteiskunnallisista, kulttuurisista ja sukupuolten välisistä valtasuhteista, enkä sen vuoksi konstruoi menneisyyden ihmisille psykiatrisia luokitusjärjestelmiä.

Samanlaisia ongelmia joudutaan pohtimaan yhä nykypäivänä. Esimerkiksi Jerome C. Wakefield on tuonut esille, että hyperseksuaalisuuden lisääminen psykiatrian teokseen DSM-5²⁵ ei ole ongelmatonta. On nimittäin hyvin vaikeaa erottaa toisistaan korkea seksuaalinen halukkuus ja häiriöksi katsottu tila. Wakefield toteaaakin, että seksuaalisuuden diagnosointi yhdistää väärällä tavalla lääketieteen ja moraalin ja siksi aikaisemmissa oppaissa ei ole ollut diagnoosia hyperseksuaalisuudelle. Wakefield tuo myös esille M.P. Kafkan näkemyksen niin kutsutusta orgasmirajasta, joka antaa suuntaviivaa, kuinka moni saisi hyperseksuaalisuuden diagnoosin ehdotetuilla kriteereillä. Hän myös kritisoi seksuaalisen käyttäytymisen aiheuttaman henkilökohtaisen stressin kriteeriä hyperseksuaalisuuden diagnosoinnissa ja tekee viittauksen viktoriaaniseen²⁶ aikaan, jolloin lääkäreiltä haluttiin hoitoa masturbointiin ja klitoriksen ulkoisen osan avulla saataviin orgasmeihin.²⁷

Vaikka en itse suoraan käsittele tässä tutkielmassani kenenkään potilaan potilaskertomuksia, näen mahdollisena, että on eettisesti kyseenalaista kertoa uudelleen näitä kertomuksia ja näin uusintaa heihin mahdollisesti kohdistunutta väkivaltaa. Krafft-Ebingin potilaskertomukset ovat jo aikanaan olleet julkisia. Tutkimuskirjallisuus käsittelee myös potilaskertomuksia, joiden alkuperäisestä julkisuudesta minulla ei ole tietoa. Ratkaisen pahimman eettisen ongelman jo aiemmin esiin tuomallani relativistisella luennalla, jossa en väitä potilaiden kärsivän psyykkisestä tai seksuaalisesta poikkeavuudesta minkään aikakauden standardeilla, sillä näkemykseni mukaan ei ole selvää, mitä on niin sanottu normaali seksuaalisuus ja kuinka paljon potilaan kärsimys johtuu sosiokulttuurisista tekijöistä. Toisaalta ei ole myöskään aina selvää, milloin on kyse potilaan ja lääkärin välisestä luottamuksellisesta suhteesta, jonka sisältö ei kuulu ulkopuolisille ja milloin väkivallasta, jonka esiin tuomatta jättäminen saattaa myös olla väkivaltaa. Toisaalta luottamukselliseenkin hoitosuhteeseen voi sisältyä väkivaltaa.

²⁵ American Psychiatric Associationin julkaisema *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Fifth Edition.

²⁶ Viktoriaanisella ajalla tarkoitetaan 1800-luvun seksuaalikulttuuria, jossa käsitykset seksuaalimoraalista ilmenivät useilla eri yhteiskunnallisilla osa-alueilla. Viktoriaaninen seksuaalikulttuuri oli vastaus seksuaaliseen vallankumoukseen ja tarkoituksena oli palauttaa perinteiseksi tulkittu seksuaalimoraali. (Stearns 2009, 88.)

²⁷ Wakefield 2012, 215–217.

2. Käsitteitä seksuaalisuudesta 1800-luvulla

Vuoden 1750 jälkeistä vuosisataa on luonnehdittu seksuaalisen vallankumouksen ajaksi. Asenteet seksuaalisuutta kohtaan muuttuivat läntisessä maailmassa ja sukupuoleen liittyvät kysymykset mietittyivät 1700- ja 1800-luvuilla. Toisaalta lääkärit alkoivat harjoittaa asiantuntijavaltaa seksuaalisuuden saralla ja seksuaalisuutta lääketieteellistettiin. Aikaisemmin naisia oli pidetty heikompina seksuaalisille houkutuksille, mutta sukupuoleen liittyvät näkemykset kääntyivät tässä kysymyksessä pääläelleen, ja naisia alettiin pitää miehiä vähemmän seksuaalisesti halukkaimpina.²⁸ 1800-luvulla seksuaalisuudesta tuli merkittävä identiteettiä määrittävä tekijä.²⁹

Masturbointi oli erityisen negatiivisen huomion kohteena 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa. Nymfomaniaa pidettiin fyysisenä sairautena ja masturboinnin kanssa sitä pidettiin niin sanotun hulluuden aiheuttajana. Seksuaalisuuden kontrolloiminen nähtiin tärkeänä lääkäreiden keskuudessa, vaikka toisaalta myös nähtiin, että etenkin miesten seksuaaliset tarpeet on hyvä saada tyydytettyä. Sosiokulttuurinen suhtautuminen prostituutioon oli ristiriitaista ja kaksinaismoralistista.³⁰ Toisaalta sukupuolitaudit aiheuttivat huolta, mutta toisaalta prostituution ajateltiin olevan tarpeellinen keino yläluokan miesten seksuaalisuuden toteuttamiselle.³¹ 1800-luvun psykiatria ja seksuaalisuutta läntisessä maailmassa käsitellessä ei voi tehdä sellaista tulkintaa, että miehet olisivat saaneet toteuttaa seksuaalisuuttaan aivan millä tahansa tavalla, vaikkakin heidän sosiaalinen liikkumistilansa olikin suurempi. Esimerkiksi prostituutioon osallistuminen ostavana osapuolena lisääntyi keski- ja ylempään kuuluvien miesten keskuudessa. 1800-luvulla ehkäisynä käytettiin pidättäytymisen lisäksi kondomia ja pessaaria.³²

Oosterhuis tuo esille, että sukupuoleen liittyvät käsitteet alkoivat muuttua. Aikaisemmin sukupuoli oli käsitetty yhden sukupuolen kautta. Feminiinisyys ja maskuliinisuus eivät tässä mallissa olleet biologisia vastinpareja vaan nainen ja mies olivat yhden sukupuolen mallissa hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Oosterhuisin mukaan yhden sukupuolen malli alkoi kuitenkin muuttua 1700-luvulla. 1800-luvun alkupuoliskolla seksuaalisuudella tarkoitettiin sitä, että ihminen kuuluu joko biologisesti naiseen tai mieheen. Vasta myöhemmin samalla vuosisadalla merkitys muuttui tarkoittamaan viettiä ja myöhemmin halua

²⁸ Stearns 2009, 85–89, 91.

²⁹ Oosterhuis 2000, 233.

³⁰ Oosterhuis 2000, 27–28, 32–33, 39, 70.

³¹ Oosterhuis 2000, 28, 259; Stearns 2009, 87, 93–94.

³² Stearns 2009, 87, 91–93.

tiettyyn sukupuoleen. Seksuaalisuuteen liittyvä sanasto myös kehittyi 1800-luvun loppupuolella.³³ 1800-luvulla ymmärrettiin, että naisillakin oli seksuaalisia haluja, mutta miesten haluja pidettiin voimakkaampina. Myöskään miesten yliseksuaalisuudeksi tulkittua tilaa, *satyriasta*, ei nähty esiintyvän niin paljon eikä sitä hoidettu yhtä voimakkain keinoin kuin naisten nymfomaniata. Kaikki lääkärit eivät kuitenkaan olleet kovin tuomitsevia niitä naisia kohtaan, joiden tulkittiin kärsivän nymfomaniasta.³⁴

Krafft-Ebing ei ollut suinkaan ainoa seksuaalisuuden tutkija omana aikanaan, vaan saman aiheen parissa työskentelivät myös Albert Moll (1862–1939), Sigmund Freud (1856–1939), Magnus Hirschfeld (1868–1935) ja Henry Havelock Ellis (1859–1939). Krafft-Ebing ei pitänyt kaikkia Freudin ajatuksia tieteellisesti vakuuttavina, mutta hän arvosti silti Freudin tieteellistä työtä seksuaalisuuden parissa ja tuki Freudin pyrkimyksiä saada professorin virka Wienin yliopistossa.³⁵ Seksologian teoksien pääsy laajaan levitykseen ei ollut helppoa. Kaikki eivät suinkaan ottaneet Krafft-Ebingin kattavaa teosta ilolla vastaan ja kirjaa pidettiin epäsovinnaisena. Krafft-Ebing kirjoitti osittain seksuaaliset kuvaukset latinaksi saatuaan tietää, että myös muut kuin tieteentekijät lukivat hänen teostaan. Teos oli alun perin tarkoitettu lääkäreillä ja juristeille, mutta jopa hänen kollegansa suhtautuivat teokseen varauksella ja sitä pidettiin lähestulkoon "tieteellisenä pornografiana".³⁶ Teos myös poisti psyykkistä tuskaa joiltakin ihmisiltä, sillä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvien erityispiirteiden lääketieteellistäminen tuntui joistakin ihmisistä helpottavalta.³⁷ Bauer on tuonut esille, että teosta olisi käytetty myös seksuaaliseen kiihottumiseen.³⁸ 1960-luvun lopussa teosta mainostettiinkin Oosterhuisin mukaan myös pornografiana.³⁹

Weeks tuo myös esille, että seksologia normittaa seksuaalisuutta eikä se ole vain kuvailtavaa. Lisäksi Weeks huomauttaa, että 1800-luvulla seksologia kohtasi myös kritiikkiä, sillä esimerkiksi feministit ajattelivat, että lääkäreistä tuli ikään kuin pappien korvikkeita.⁴⁰ Feministien kritiikillä oli kyllä nähdäkseeni myös pohjaa, sillä uskonnollisten auktoriteettien menetettyä merkitystä lääkäreiden valta seksuaalikysymyksissä kasvoi.⁴¹

³³ Oosterhuis 2000, 25, 40, 44–45.

³⁴ Groneman 1994, 350–353.

³⁵ Oosterhuis 2012, 135, 137.

³⁶ Bristow 1997, 33; Bullough 2009, 42–43; Oosterhuis 2012, 135; Oosterhuis 2000, 275–277.

³⁷ Oosterhuis 2000, 10–11.

³⁸ Bauer 2003, 23.

³⁹ Oosterhuis 2000, 277–278.

⁴⁰ Weeks 1987, 36–37.

⁴¹ Stearns 2009, 89.

Oosterhuis tuo esille, kuinka lääketieteen on nähty kontrolloivan seksuaalisuutta. Hän kuitenkin mainitsee, että on mahdollista, että psykiatrian kontrolliroolia on myös liioiteltu.⁴² On mielestäni myös hankalaa erottaa nimenomaan psykiatrista kontrollia muista kontrollin muodoista, sillä psykiatrian kontrollirooli limittyy yhteen aikansa muiden valtakenteiden kanssa. Psykiatrian yhtenä tehtävänä voidaan nimittäin nähdä sen edesauttavan potilaita performoimaan kullekin ihmisryhmälle normaaliksi tulkittua roolia. Tähän normaaliuteen vaikuttaa luonnollisesti se, mikä käsitys normaalista on milloinkin valloillaan.

Seksologialla oli myös tehtävä yhteiskuntaan sopeuttajana ja tyypillistä 1800-luvulle oli myös erilaisten luokitusten tekeminen, josta Weeks antaa esimerkkinä Krafft-Ebingin teoksen *Psychopathia Sexualis*.⁴³ Krafft-Ebingin teoksessa luokittelu ja yhteiskuntaan sopeuttaminen myös näkyy, sillä poikkeaviksi tulkittuja tiloja luokitellaan lukuisten alakäsitteiden alle ja potilaiden toivotaan omaksuvan normaaliksi tulkittu seksuaalisuus. Toisaalta Oosterhuis myös tuo esille, että Krafft-Ebingin ajattelussa raja niin sanotun normaalin ja epänormaalin seksuaalisuuden välillä on häilyvä, vaikkakin Krafft-Ebing eroteli aluksi lisääntymisestä poikkeavat seksiaktit epänormaaleiksi.⁴⁴ Krafft-Ebing ei kuitenkaan psykiatrisen työnsä kehittyessä nähnyt lisääntymistä seksuaalisen kanssakäymisen ainoana tavoitteena vaan tärkeää oli myös seksuaalisuuden tuoma hyvinvointi yksilölle.⁴⁵ 1800-luvun kuluessa psykiatriassa käsitys niin kutsutusta seksuaalisesta poikkeavuudesta myös muuttui. Näkemys syystä ja seurauksesta kääntyi pääläelleen. Aikaisemmin oli vallalla käsitys, että poikkeava seksuaalikäyttäytyminen aiheuttaisi ihmisellä sairauksia, mutta tämä näkemys vaihtui näkemykseen, jonka mukaan poikkeava käyttäytyminen olikin häiriön oire.⁴⁶

Foucault'n mukaan seksuaalisuudesta ei vaiettu vaan nimenomaisesti sen pitäminen salaisuutena ikään kuin vaati puhumaan siitä. Foucault näkee epävarmana sen, että niin sanottuja perversioita olisi yritetty hävittää 1800- ja 1900-luvuilla, mutta ainakaan mahdollinen prosessi ei ole tarkoittanut sitä, seksuaalisuusteemoista olisi jätetty puhumatta vaan niistä nimenomaan käytiin laajaa keskustelua, ja keskustelun myötä perversiot kiinnittyivät kulttuuriin. Vaikka Foucault'n mukaan esimerkiksi marginaaliin laitettujen ihmisten

⁴² Oosterhuis 2012, 138; Oosterhuis 2000, 11–13.

⁴³ Weeks 1987, 34, 36–37.

⁴⁴ Oosterhuis 2012, 144; ks. myös Bullough 1994, 41.

⁴⁵ Oosterhuis 2012, 142, 148.

⁴⁶ Oosterhuis 2012, 134.

seksuaalisuuteen suhtauduttiin tuomitsevasti 1700- ja 1800-luvuilla, pääsivät näiden ihmisten seksuaalisuus osaksi keskustelua.⁴⁷

Rappeutumisteoria oli relevantti selitysmalli 1800-luvun loppupuolen psykiatriassa. Rappeutumisteorian mukaan ihmisen geneettinen heikentyminen on perinnöllistä ja tapahtuu siten, että ituplasman⁴⁸ heikentyminen jatkuu sukupolvelta toiselle. Eräs merkittävä rappeutumisteorian kannattaja oli ranskalainen psykiatri Bénédict-Augustin Morel (1809–1873), jonka mukaan rappeutuminen pahenee sukupolvelta toiselle huonon perimän ja kumulatiivisuuden yhdistelmänä. Morel kannatti uuslamarckilaisen teorian⁴⁹ näkemystä hankittujen ominaisuuksien periytyvyydestä. Rappeutumisen kumulatiivisuus tulee teoriassa sitä kautta, että perimältään huonon yksilön perimä huononee vielä entisestään esimerkiksi alkoholin ja kelvottomien sosiaalisten suhteiden kautta.⁵⁰ 1800-luvulla niin kutsuttu seksuaalinen poikkeama nähtiin sisäsyntyisenä. Krafft-Ebing monien muiden 1800-luvun seksuaalisuuden tutkijoiden mukana ei enää niinkään keskittynyt itse perversseiksi tulkittuihin tekoihin vaan enemmänkin oireiksi tulkittujen tekojen syyhyn, sisäsyntyiseen tilaan.⁵¹

Myös Krafft-Ebing kannatti Morelin esittämää rappeutumisteoriaa. Oosterhuisin mukaan teorian suosioille oli tieteen ulkopuolisia syitä, kuten psykiatrian tukala tilanne tieteen kentällä, sillä spesifiä somaattista syytä ei aina ollut jokaisen potilaan psykiatriseksi oireluksi tulkitun tilan taustalla, eivätkä hoidotkaan oikein tehonneet. Psykiatrit myös kohtasivat kilpailua, sillä psykiatria ei ollut ainoa ala, joka halusi ottaa psykiatrisiksi ongelmiksi tulkitut tilat hoidettavakseen. Rappeutumisteoria oli siis tärkeä keino sekä omia psyykkiset tilat psykiatrian sateenvarjon alle että myös selittää psykiatrian huonoa onnistumisprosenttia potilaiden hoidossa.⁵² Ennaltaehkäisy alettiin myös nähdä tärkeänä ja niin kutsuttu sosiaalihygienia alkoi saada suosiota. Myös Krafft-Ebing kannatti lisääntymisen

⁴⁷ Foucault 2010, 33–36.

⁴⁸ Ituplasamalla (eng. germplasm) tarkoitetaan geeniperimää. Meriam Webster: *germplasm*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/germ%20plasm> (Luettu 12.06.2022).

Kirjallisuudessa ituplasmateorialla viitataan Morelin teoriasta poikkeavaan August Weismannin (1834–1914) ituplasmateoriaan, jota ei tässä tutkielmassa käsitellä. Weismann esitteli teorian vuonna 1883. Weismannin näkemykset periytyvyydestä erosivat Morelin näkemyksistä, sillä Weismann ei uskonut hankittujen ominaisuuksien periytyvyyteen. (Harris 1989, 67; Pietikäinen 2015, 128.)

⁴⁹ Teorialla tarkoitetaan Jean-Baptiste Lamarckin (1744–1829) mukaan nimettyä teoriaa, jossa hankitut ominaisuudet voivat periytyä. Teoria eroaa Charles Darwinin (1809–1882) mukaan nimetystä darwinismista, vaikka raja ei olekaan 1800-luvulla aina niin kovin selkeä. (Harris 1989, 65; Pietikäinen 2015, 128.)

⁵⁰ Pietikäinen 2015, 126–128; Shorter 2005, 181–182, 228–229.

⁵¹ Oosterhuis 2012, 133–134.

⁵² Oosterhuis 2000, 106–107; Shorter 2005, 158.

epäämistä epäkelvoiksi tulkituilta yksilöiltä.⁵³ Kuitenkin 1800-luvulla alettiin siirtyä biologisesta selittämisestä psykologiseen selittämiseen seksuaalisuudesta puhuttaessa.⁵⁴

⁵³ Oosterhuis 2000, 109–111.

⁵⁴ Oosterhuis 2012, 149.

3. Krafft-Ebingin sukupuolittuneita käsityksiä seksuaalisuudesta

Krafft-Ebingin mukaan nainen ei ole yhtä aktiivinen seksuaalisessa kanssakäymisessä kuin mies, ja naisen seksuaalinen halu on matalampaa kuin miehen ja itseasiassa matala seksuaalinen halukkuus on terveen naisen merkki.⁵⁵ Jos seksuaalinen halu on naisella suuri, se voi Krafft-Ebingin mukaan kertoa jonkinlaisesta häiriöstä. Hän perustelee tätä edellä mainitulla näkemyksellään naisen miestä alhaisemmasta seksuaalisesta halukkuudesta.⁵⁶ Krafft-Ebingin näkemykset mukailevat ajalleen tyypillisiä läntisen maailman käsityksiä naisen luontaisesta alhaisesta seksuaalisesta halukkuudesta.⁵⁷ Groneman on tuonut esille, että 1900-luvun alussa kulttuurisesti epätoivottuna onkin pidetty sellaista naisen seksuaalista halukkuutta, joka ylittää miehen halun. Naisen tulee haluta seksuaalista kanssakäymistä, mutta ei liikaa.⁵⁸ Tämä näkemys tulee esiin myös Krafft-Ebingin teoksessa, sillä hän tuo esille patologiana myös tilan, jossa nainen ei halua seksuaalista kanssakäymistä eikä nauti yhdynnästä suurissa määrin.⁵⁹ Krafft-Ebingin mukaan monogamia, eli yksiavioisuus, on naiselle luonnollisempaa kuin miehelle ja naiselle aviollisen yhdynnän merkitys on enemmän henkisten kuin fyysisten tarpeiden tyydyttäminen.⁶⁰

Groneman kertoo kahdesta tapauksesta 1900-luvun alussa, jossa erään naisen toive pidemmästä yhdynnästä ja toisen naisen toive tietystä yhdyntäasennosta tulkittiin epänormaaleiksi. Groneman esittääkin, että ensimmäisessä tilanteessa naisesta haettiin vikaa eikä esimerkiksi ajateltu, että miehen siemensyöksy tapahtuisi liian nopeasti. Toisessa tapauksessa naisen toive oli, että hän voisi olla yhdynnän aikana päällä ja mies alla. Groneman esittää, että tämänkaltainen toive tulkittiin maskuliinisena ja potentiaalisesti nymfomaanisena.⁶¹ Krafft-Ebing kuitenkin näkee, että miehen siemensyöksy voi tapahtua liian nopeasti ja pitää tilaa epänormaalina.⁶²

⁵⁵ Krafft-Ebing 1998, 5, 8–9; ks. myös Oosterhuis 2000, 57.

⁵⁶ Krafft-Ebing 1998, 48.

⁵⁷ Stearns 2009, 91.

⁵⁸ Groneman 2000, 38–39.

⁵⁹ Krafft-Ebing 1998, 42.

⁶⁰ Krafft-Ebing 1998, 9.

⁶¹ Groneman 2000, 43–45.

⁶² Krafft-Ebing 1998, 33.

Sosiokulttuurisen sukupuolen oikeanlaisen performoinnin vaatimus näkyy myös Krafft-Ebingin kirjoituksissa.⁶³ Myös Goldberg on tuonut esille, että naisten oletettiin 1800-luvulla olevan alistuvia, äidillisiä ja passiivisia.⁶⁴ Groneman tuo esille, kuinka eri asiantuntijat voivat tulkita eri tavoin naisen seksuaalista halukkuutta. Osa voi pitää jotakin tilaa vain hyvänä seksuaalisena halukkuutena ja osa voi diagnosoida saman tilan nymfomaniana.⁶⁵ Oosterhuis tuo teoksessaan esille, että monet 1800-luvun psykiatrit eivät aina osanneet olla kriittisiä oman aikansa moraalinormeihin kohtaan vaan liiankin yksioikoisesti näkivät normista poikkeamisen sairautena. Samalla Oosterhuis kuitenkin varoittaa arvioimasta menneisyyden ajattelua nykyisten standardien läpi vaikka tuokin esille Krafft-Ebingin kaksinaismoralistiset asenteet liittyen miesten ja naisten seksuaalisuuteen.⁶⁶ Lääkärit eivät yleisesti ottaenkaan välttämättä haastaneet ajan ajattelutapoja, ja Krafft-Ebing oli monessa suhteessa aikansa lapsi.⁶⁷

Krafft-Ebing selostaa myös yleisiä käsityksiään naisen ja miehen erilaisesta suhtautumisesta seksuaalisuuteen ja parisuhteeseen. Krafft-Ebingin mukaan miehen elämässä on lukuisia muitakin tärkeitä asioita kuin rakkaus, mutta naisen elämässä rakkaus on hyvin perustavanlaatuinen asia. Naisen aviomies edustaa naiselle koko miehisyttä, koska naisten moniavioisuus ei Krafft-Ebingin mukaan ole sosiaalisesti mahdollista. Nainen on miehestä riippuvainen.⁶⁸ Oosterhuisin mukaan Krafft-Ebing näkee odotettavana, että mies harjoittaa esiaviollisia suhteita.⁶⁹ Krafft-Ebing ei nähnyt myöskään täydellistä seksuaalisuutta pidättäytymistä vaarattomana, sillä joissakin tapauksissa se voi johtaa perverssiksi tulkittuun seksuaalisuuteen. Saman vaaran aiheutti Krafft-Ebingin mukaan myös masturbointi.⁷⁰ Krafft-Ebing näki seksuaalisuuden normaalina osana ihmisyyttä, mutta erotteli niin sanotun perverssin ja normaalin seksuaalisuuden. Krafft-Ebingin mukaan seksuaalisuudella oli paljon myös hyviä puolia eikä esimerkiksi seksuaalivietin puuttuminen täysin ollut hänen mielestään normaalia. Oosterhuis tuokin esille, että Krafft-Ebing oli tavallaan puun ja kuorevälissä, sillä liialliseksi tulkittu seksuaalisuus on vaarallista, mutta niin on

⁶³ Ks. esim. Krafft-Ebing 1998, 2, 9–10, 48, 51.

⁶⁴ Goldberg 1998, 39.

⁶⁵ Groneman 2000, 70.

⁶⁶ Oosterhuis 2000, 56–57.

⁶⁷ Bullough 1994, 40–41, 48–49.

⁶⁸ Krafft-Ebing 1998, 135–136; ks. myös Oosterhuis 2000, 204–205.

⁶⁹ Oosterhuis 2000, 57.

⁷⁰ Krafft-Ebing 1998, 190.

myös liiallinen pidättäytyvyys.⁷¹ Krafft-Ebingin näkemyksen mukaan seksuaalinen poikkeama ei ole vakavin rappeutumisen muoto, vaikka näkikin niin sanotut seksuaaliset patologiat vaaraksi yhteiskunnalle.⁷²

Krafft-Ebing tekee eron myös perverssin seksiaktin ja perversion välille, joista jälkimmäinen kertoo Krafft-Ebingin mukaan psyykkisestä patologiasta. Perverssi seksiakti voi siis johtua muustakin kuin psyykkisestä ongelmasta, kuten olosuhteista.⁷³ Homoseksuaalisuuden kohdalla Krafft-Ebing tekee myös tämän erottelun. Esimerkiksi paikoissa, joissa on paljon miehiä ilman naisia, kuten varuskunnissa, voi esiintyä homoseksuaalisia akteja, mutta kyse ei ole perverssiosta vaan ainoastaan perverssistä aktista.⁷⁴ Weeks tuo myös erittelyn seksuaalisen identiteetin ja seksuaalisen teon välillä esille. Weeksin mukaan tietynlainen seksuaalinen identiteetti voidaan omaksua ilman, että toteutettaisiin identiteettiin oletuksena kuuluvia akteja. Toisaalta myöskään aktien harjoittaminen ei tarkoita, että henkilö omaksuisi tietynlaista identiteettiä.⁷⁵ Foucault näkee lääketieteelliset ja psykiatriset tutkimukset mikrovaltaana, jonka kohteena on ruumis. Seksuaaliset luokittelut tekivät perverssiksi tulkitusta ihmisestä eri tavoin yksilön kuin ennen. Enää pääpaino ei ollut vain teoissa vaan Foucault'n mukaan esimerkiksi homoseksuaali sai kokonaisen henkilöhistorian ja identiteetin. Foucault myös mainitsee, kuinka Krafft-Ebingin tekemän luokittelu myös tuotti näitä rakenteita tutkimalla ja nimeämällä seksuaalisiksi erikoisuuksiksi tulkituttuja ilmiöitä.⁷⁶

3.1 Aktiivisuus ja passiivisuus

Vaikka miehen seksuaalisuuteen liitetään Krafft-Ebingin ajattelussa tietynlainen aggressiivisuus ja aktiivisuus, sadismi nähdään silti epänormaalina. Aviollista raiskausta Krafft-Ebing käsittelee luvussa, jossa hän käsittelee muutenkin sadismia, eikä aviollinenkaan raiskaus Krafft-Ebingin käsityksen mukaan ole normaalia. Siinä miehen ominaiset piirteet ovat menneet liian pitkälle. Tosin Krafft-Ebing ei tässä kohdin käytä eksplisiittisesti sanaa raiskaus vaan kuvailee sitä, että mies pakottaa itsensä voiman tai uhkan avulla

⁷¹ Oosterhuis 2012, 142–144.

⁷² Bullough 1994, 6–7; Krafft-Ebing 1998, 307.

⁷³ Krafft-Ebing 1998, 52–53

⁷⁴ Krafft-Ebing 1998, 188; ks. myös Oosterhuis 2000, 47.

⁷⁵ Weeks 1987, 43.

⁷⁶ Foucault 2010, 39–40, 107.

naiseen.⁷⁷ Krafft-Ebing tuo esille, että sadismia on myös naisilla ja liittää sen motorisen alueen yliaktiivisuuteen.⁷⁸

Suhtautuminen naisen seksuaalisuuteen näkyy myös miesten kertomuksissa heidän omasta seksuaalisuudestaan. Sadistisista naisista kiinnostunut mies kertoo, että pidemmän päälle ”nymfomaanin orjana” oleminen ei olisi tyydyttävää.⁷⁹ Krafft-Ebing kertoo miehestä myös toisesta miehestä, joka oli kiinnostunut sadistisista naisista. Krafft-Ebingin mukaan mies kertoi tavanneensa naisen, joka halusi seksiä miehen kanssa, mutta lopulta lopetti seksuaaliseen suhteen, sillä miehellä oli hankalaa ylläpitää erektiota yhdynnässä. Aluksi seksuaalinen suhde oli onnistunut hyvin, sillä nainen oli vaatinut seksuaalista kanssakäymistä aggressiivisella tavalla, joka ilmeisesti edesauttoi miehen suorituskykyä yhdynnässä.⁸⁰ Eräässä toisessa tapauksessa kerrotaan miehestä, joka ei kyennyt kovin hyvin normaaliksi tulkittuun aviolliseen elämään, eli yhdyntään, vaan kiihottui kengistä. Vaimon kerrotaan joutuneen kärsimään miehen seksuaalisuuden ominaispiirteiden vuoksi.⁸¹ Toisessa tapauksessa mies kertoi, että hän pyrki suoriutumaan avioliiton seksielämästä, mutta ei itse nauttinut siitä.⁸² Tämän kertomuksen voi tulkita niin, että mies suoriutuu seksistä naisen vuoksi, mutta on mahdollista, että naisen nautinto ei olekaan pääasia, vaan esimerkiksi kulttuurinen käsitys, että avioliitossa tulee harjoittaa seksiä tai halu siittää jälkeläisiä tai jokin muu syy, joka ei selviä tekstistä.

Miehen naisella antama suuseksi on myös Krafft-Ebingin mukaan mahdollisesti masokistinen akti.⁸³ Miehen masokistisessa ajattelutavassa naiseen liitetään maskuliinisia piirteitä ja näin sadistisesta naisesta tulee haluttu kumppani masokistiselle miehelle.⁸⁴ Naisen passiivisuus ja miehelle alistuminen nähdään normaalina ja luonnollisena. Naisen alistuvuus on Krafft-Ebingin mukaan fysiologista ja naisen passiivinen ja alistainen asema on historian osoittama tosiasia. Epänormaalin raja voi kuitenkin tässäkin ylittyä ja naisesta voi tulla masokisti.⁸⁵ Naisen normaaliksi tilaksi tulkittu passiivisuus näkyy myös Krafft-Ebingin ajattelussa sitä kautta, että hän kuvailee erään naiselliseksi tulkitun miehen halua

⁷⁷ Krafft-Ebing 1998, 53, 56; ks. myös Oosterhuis 2000, 64, 204.

⁷⁸ Krafft-Ebing 1998, 85.

⁷⁹ Krafft-Ebing 1998, 96–97.

⁸⁰ Krafft-Ebing 1998, 101.

⁸¹ Krafft-Ebing 1998, 172.

⁸² Krafft-Ebing 1998, 205.

⁸³ Krafft-Ebing 1998, 129.

⁸⁴ Krafft-Ebing 1998, 139.

⁸⁵ Krafft-Ebing 1998, 130–131, 133; ks. myös Oosterhuis 2000, 64, 71, 204.

naiselliseksi ja passiiviseksi.⁸⁶ Joskus seksuaalisesti yhteensopivat nainen ja mies kohtasivat. Krafft-Ebing kertoo tapauksesta, jossa pari, joilla molemmilla on samantyyllisiä seksuaalisia mieltymyksiä, menivät naimisiin ja harjoittivat seksuaalisuuttaan masokistisella tavalla.⁸⁷

Sukupuoleen liittyvät käsitykset ilmenevät myös Krafft-Ebingin käsityksissä homoseksuaalisista naisista. Naisten homoseksuaalisuus on Krafft-Ebingin mukaan huomaamattomampaa kuin miesten, koska Krafft-Ebingin mukaan naisen seksuaalinen halu ei ole niin aggressiivista kuin miehen eikä homoseksuaalisuus tee naisesta impotenttia.⁸⁸ Nainen kyllä kykenee yhdyntään ilman omaa halua ja klitoriksen paisumista. Kuitenkin biologisesti katsoen naisenkin keho pitäisi valmistautua yhdyntään, vaikka biologiset reaktiot voidaankin sivuuttaa. Naisen ja miehen seksuaalisten reaktioiden samankaltaisuus ei tule Krafft-Ebingin tekstissä esille. Toisaalta eräessä tapauksessa tuodaan potilastapauksen kautta esille ajatus naisen ja miehen sukupuolielinten samankaltaisuudesta. Eräs mies, joka koki itsensä naiseksi, tunsi, että hänen peniksensä vastaisi naisen klitorista.⁸⁹ Tämä miehen tuntemus on mielenkiintoinen, sillä anatomisesti penis ja klitoris ovat samanlaista paisuvaiskudosta, ja naisen klitoris jatkuu pitkälle lantion sisään. Myös eräs nainen tunsi, että hänellä olisi penis. Naisella myös tulkittiin olevan miehisen seksuaalisuuden piirteitä ja nainen itsekin koki ongelmalliseksi sen, että hänellä oli "eläimellistä miehistä seksuaalista halua".⁹⁰

3.2 Naisten seksuaaliset halut

Krafft-Ebing myöntää, että miehen impotenssi saattaa aiheuttaa naisessa seksuaalista tyytymättömyyttä, mutta kuitenkin kehottaa sopeutumaan vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen huomauttamalla, että terve nainen osaa hillitä itsensä. Krafft-Ebing näyttää joissakin tilanteissa pitävän ymmärrettävänä, että naimisissa oleva nainen tuntee seksuaalista halua toiseen mieheen kuin aviomieheensä, mutta toisaalta hän näyttää haluavan tieteellisen selityksen sille, miksi avioliitossa elävät naiset rakastuvat Krafft-Ebingin tulkinnan mukaan

⁸⁶ Krafft-Ebing 1998, 195–196.

⁸⁷ Krafft-Ebing 1998, 128; ks. myös Oosterhuis 2000, 191. Oosterhuis kertoo, kuinka masokistiset miehet yrittivät löytää seksuaalisesti sopivaa seuraa naisista lehti-ilmoitusten avulla.

⁸⁸ Krafft-Ebing 1998, 262.

⁸⁹ Krafft-Ebing 1998, 207.

⁹⁰ Krafft-Ebing 1998, 215–216.

patologisesti toisiin miehiin.⁹¹ Tässä näyttäytyy nähdäkseni Krafft-Ebingin ajatusraken-
nelmat naisen luontaisesta monogamiasta ja vähemmästä seksuaalisesta halukkuudesta.⁹²

Näkemykseni mukaan rakkaus ja seksuaalinen tarve eivät ole samoja asioita, mutta tässä
kohtaa Krafft-Ebing kytkee ne yhteen. Krafft-Ebing toisaalta myös tuo esille, että naisen
suuret rakkauden tunteet eivät tarkoita, että nainen olisi myös vahvasti seksuaalinen.⁹³
Myös fetisismi voi aiheuttaa hankalaa oloa naiselle ja saada aikaan kaikenlaista naisen
kunnialle sopimattomaksi tulkittua käyttäytymistä ja myös aviomies tulee tietoiseksi vai-
monsensa seksuaalisista poikkeavuuksista. Krafft-Ebingin mukaan normaali nainen ei ole
näin julkea.⁹⁴ Krafft-Ebing kertoo tapauksista, joissa naimisissa oleva nainen rakastuu
toiseen mieheen Krafft-Ebingin tulkinnan mukaan patologisesti. Patologiseksi rakkauden
voi tehdä muun muassa fetisismi, jossa esimerkiksi miehen ääni on ollut miellyttävä nai-
selle. Kahdessa tapauksessa kerrottiin käyneen niin, että nainen ei halunnut olla oman
miehensä kanssa seksuaalisessa kanssakäymisessä, mutta sai toisen miehen kosketuksesta
orgasmin, jonka Krafft-Ebing tulkitsi ylivoimakkaaksi seksuaalisuudeksi.⁹⁵ Naisen sek-
suaalisen nautinnon riippuvuus omasta aviomiehestä tuo mieleen myös aiemmin mainitun
Krafft-Ebingin ajatuksen siitä, kuinka naiselle hänen oma aviomiehensä edustaa kaikkia
miehiä.

Krafft-Ebingin mukaan naisen homoseksuaalisuus voi syntyä hyperseksuaalisuuden tai
seksuaalisen tyytymättömyyden kautta. Esimerkiksi nainen, joka elää impotentin miehen
kanssa, saattaa alkaa harjoittaa homoseksuaalisuutta.⁹⁶ Eräässä homoseksuaalin naisen
tapauksertomuksessa Krafft-Ebing mainitsee, että naisella on myös ollut voimakasta sek-
suaalista halua.⁹⁷ Toisessa tapauksessa homoseksuaalisesta naisesta kertoessaan Krafft-
Ebing mainitsee myös naisen sensuellisuuden.⁹⁸ Groneman kertoo, että 1800-luvun ajat-
telussa oli tendenssi yhdistää nymfomaanit, homoseksuaaliset naiset ja prostituoidut.⁹⁹

⁹¹ Krafft-Ebing 1998, 51–52.

⁹² Vrt. Oosterhuis 2000, 57.

⁹³ Krafft-Ebing 1998, 135; ks. seksuaalisuuden ja rakkauden yhteydestä myös Oosterhuis 2000, 69.

Oosterhuisin mukaan Krafft-Ebing näkee, että rakkaus ja seksuaalisuus kuuluvat ideaalitapauksessa yh-
teen.

⁹⁴ Krafft-Ebing 1998, 51.

⁹⁵ Krafft-Ebing 1998, 51–52.

⁹⁶ Krafft-Ebing 1998, 263.

⁹⁷ Krafft-Ebing 1998, 270.

⁹⁸ Krafft-Ebing 1998, 273.

⁹⁹ Groneman 1994, 355–356.

Tästä tendenssistä on viitteitä myös Krafft-Ebingin ajattelussa.¹⁰⁰ Hän viittaa Arthur Schopenhauerin (1788–1860) teokseen *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1859, alkuperäinen 1844) ja mainitsee, että naiset, joilla on (tulkittu olevan) dementiaa lähtöisin oleva seksuaalinen yliaktiivisuus voivat alkaa kiinnostua omasta sukupuolestaan.¹⁰¹ Oosterhuisin mukaan Krafft-Ebing muuttaa näkemystään homoseksuaalisuudesta ja näkee sen heteroseksuaalisuuden kanssa tasaveroisena.¹⁰² Käyttämäni tutkimuskirjallisuus ei kerro, onko Krafft-Ebingin ajattelussa tapahtunut muutosta nymfomanian suhteen. Sen sijaan Havelock Ellis ei nähnyt nymfomaniata enää niin olennaisena ongelmana vaan ennemminkin seksuaalisen kyvyttömyyden.¹⁰³

¹⁰⁰ Ks. esim. Krafft-Ebing 1998, 263, 324–325.

¹⁰¹ Krafft-Ebing 1998, 39.

¹⁰² Oosterhuis 2012, 148.

¹⁰³ Oosterhuis 2000, 71.

4. Krafft-Ebing ja nymfomania

Krafft-Ebing on omistanut nymfomanialle teoksessaan kaksi alalukua pääluvun *Erityinen patologia* (alkuperäinen: *Spezielle Pathologie*) alle. Alalukujen nimet ovat *Nymfomania ja satyriasis* (*Nymphomanie und Satyriasis*) ja *Krooninen satyriasis ja nymfomania* (*Chronische Satyriasis und Nymphomanie*). Näiden varsinaisesti nymfomaniaa käsittelevien lukujen lisäksi Krafft-Ebing käsittelee aihetta aika ajoin läpi kirjan käyttämällä spesifiä termiä nymfomania ja sen lisäksi hän käsittelee liialliseksi seksuaaliseksi halukkuudeksi tulkittua tilaa. Sitä käsitellään muun muassa luvun *Yleinen seksuaalielämän neuro- ja psykopatologia* (*Allgemeine Neuro- und Psychopathologie des Sexuallebens*) alla.¹⁰⁴ Krafft-Ebing toteaa, että nymfomanialuvut ovat laajennus aiemmin mainitulle liiallisen seksuaalisuuden käsittelylle.¹⁰⁵ Liiallista seksuaalista halukkuutta verrataan myös uskontoon, sillä molempiin voi Krafft-Ebingin mukaan liittyä samanlainen innostus ja ne voivat olla myös keskenään vaihtokelpoisia.¹⁰⁶ Myös hysteriaksi tulkittuun tilaan voi Krafft-Ebingin ajattelun mukaan liittyä voimakasta seksuaalista halukkuutta ja naiselle epäsoviksi tulkittua käyttäytymistä seksuaalisuuden alueella.¹⁰⁷

Groneman tuo esille, että Krafft-Ebing ja muut aikalaiset eivät nähneet nymfomaniaa enää pelkästään huonoina tekoina vaan persoonallisuuden piirteenä. Ongelman periytyvyys nähtiin myös uhkana.¹⁰⁸ Näen tässä riskin pakotettuun identiteettiin. Eräässä tapauskertomuksessa Krafft-Ebing ajattelee homoseksuaalisen potilaan äidin olevan nymfomaaninen.¹⁰⁹ Myös toisessa tapauksessa äidin nymfomania nostetaan esille.¹¹⁰ Krafft-Ebing esittelee myös muiden kirjoittajien, esimerkiksi Jacques-Joseph Moreaun (1804–1884) ja Jean-Baptiste Louyer-Villermayn (1775–1837), kertomuksia nymfomaniaksi tulkitusta tilasta. Moreau kertoo naisesta, joka Moreaun tulkinnan mukaan toi raivoisasti esille haluaan olla yhdynnässä ja Louyer-Villermay kertoo naisesta, jolla oli Louyer-Villermayn mukaan suuri seksuaalinen halu ja jonka hän ajatteli olevan nymfomaaninen.¹¹¹

¹⁰⁴ Ks. myös Oosterhuis 2000, 152–153. Oosterhuis kertoo Krafft-Ebingin teoksessa esiintyvistä luokitte-
lusta.

¹⁰⁵ Krafft-Ebing 1998, 322; ks. myös Oosterhuis 2000, 136.

¹⁰⁶ Krafft-Ebing 1998, 6.

¹⁰⁷ Krafft-Ebing 1998, 193, 329–330.

¹⁰⁸ Groneman 1994, 353.

¹⁰⁹ Krafft-Ebing 1998, 268.

¹¹⁰ Krafft-Ebing 1998, 276.

¹¹¹ Krafft-Ebing 1998, 322–323.

4.1 Mitä on nymfomania?

Nymfomania on sanana lähes kaikille tuttu, mutta sen määrittely ei ole aivan yksinkertaista. Groneman käsittelee myös nymfomanian etymologiaa kreikan ja latinan kielen kautta. Kreikan kielessä sana *nymhp* tarkoittaa neitoa tai morsianta ja sana *mania* hulluutta. Latinan kielessä *nymphae* (monikossa *nympha*) tarkoittaa pientä häpyhuulta.¹¹² Ranskalainen psykiatri Jean-Étienne Dominique Esquirol (1772–1840) kehitti monomanian käsitteen. Monomania sai erilaisia ilmenemismuotoja, kuten nymfomania, pyromania (tulipalojen sytyttämisen tarve) ja kleptomania (varastamisen tarve). Esquirolin oppilas Étienne-Jean Georget (1795–1828) kannatti monomanian käyttämistä syyntakeettomuuden syynä. Monomaniasta käytöstä oikeudenkäynneissä käytiin keskustelua Ranskassa. Sen käyttöä oikeudessa sekä puollettiin että vastustettiin. Monomania menetti suosiotaan 1800-luvun puolella välissä. Psykiatrian hyödyntäminen oikeudenkäynneissä silti jatkui.¹¹³ Myös Krafft-Ebing kirjoittaa "maniasta miehiin" ja kertoo eräästä naisesta, joka ajatteli itsellään olevan "monomanian miehiin" ja toisesta naisesta, jonka tulkittiin kärsivän maniasta miehiä kohtaan.¹¹⁴

Nymfomania on terminä otettu käyttöön 1600-luvulla ja sitä ennen on puhuttu muun muassa kohturaivosta (*furor uterinus*).¹¹⁵ Yliseksuaalisen naisen käsite on tunnettu jo aiempina vuosisatoina, mutta 1800-luvulla heitä alettiin Goldbergin mukaan laitostamaan. Goldbergin mukaan kukaan psykiatri ei ole tullut tunnetuksi nimenomaan nymfomanian asiantuntijana, toisin on esimerkiksi hysterian suhteen.¹¹⁶ Toisaalta D.T de Bienvillen (1726?–1813?) teos *La nymphomanie, ou Traité de la fureur utérine* (1771) on nähty oleellisena teoksena nymfomanian sosiaalisen rakentumisen kannalta.¹¹⁷ Krafft-Ebingin teoksessa nymfomania ei ole merkittävässä osassa vaan Krafft-Ebing näyttää keskittyvän homoseksuaalisuuteen ja sadomasokismiin.¹¹⁸

Nymfomanialla yleisesti ottaen kuvataan sellaista naisen käyttäytymistä, joka poikkeaa yhteisön normeista. Esimerkiksi Goldberg on tutkinut nymfomanian rakentumista valtarakennelmien avulla 1800-luvun saksalaisessa Eberbachin laitoksessa. Goldberg esittää,

¹¹² Groneman 2000, 185.

¹¹³ Pietikäinen 2015, 111–113.

¹¹⁴ Krafft-Ebing 1998, 323–324; ks. myös Oosterhuis 2000, 136. Oosterhuis kertoo samasta naisesta, jolla Krafft-Ebing tulkitsi olevan "monomania miehiin".

¹¹⁵ Goldberg 1998, 36; Groneman 1994, 343.

¹¹⁶ Goldberg 1998, 36.

¹¹⁷ Berrios 2006, 226.

¹¹⁸ Ks. myös Bullough 1994, 41.

että valtajärjestelmä sekä tulkitsee että tuottaa nymfomanian oireita.¹¹⁹ Weeks tuo esille myös tämän näkökulman, jonka mukaan seksologiassa seksuaaliset identiteetit luotaisiin. Toisaalta Weeks tuo myös toisen mahdollisuuden esille, jonka mukaan seksologit luokittelevat seksuaalisuutta ymmärtääkseen sitä, eivätkä seksologit siis loisi kohteitaan.¹²⁰ Goldbergin mukaan nymfomania konstruoidaan laitoksessa.

Naisten seksuaalissävytteinen käyttäytymisellä on saattanut olla Goldbergin mukaan ensisijaisesti muita kuin seksuaalisia intentioita, esimerkiksi symbolista merkitystä tai mahdollisuus saada itselleen tiettyjä tarpeellisia asioita laitospaikassa ja kommunikoida lääkärin kanssa epätasa-arvoisessa suhteessa.¹²¹ Vaikka Goldberg mielenkiintoisella tavalla tutkiikin nymfomaniaan liittyviä valtarakenteita, jää hänen tulkintansa kuitenkin kaipaaksi, kun naisen ruumiillinen seksuaalinen tarve sivuutetaan analyysissä. Vaikka nymfomaaniseksi tulkittu käytös olisikin lähtöisin naisen ruumiillisesta seksuaalisesta tarpeesta, se ei tarkoita, etteikö valta-analyysillä silti olisi merkitystä. Goldbergilla tekee kuitenkin tärkeän huomion siinä, että tullessaan tulkituksi nymfomaaniseksi, naisella ei tarvitse olla suoraa seksuaalista käyttäytymistä tai seksuaaliseksi tulkittua käyttäytymisellä on jokin muu funktio tai se on tapahtunut menneisyydessä, jolloin hänen huomionsa nymfomanian rakentumisesta ensisijaisesti valtataistelun kautta olisi relevantti.¹²²

Nymfomanialla on myös tarkoitettu (ja tarkoitetaan yhä) naisen liialliseksi tulkittua seksuaalista halukkuutta. Kuitenkaan pelkästään liian suureksi tulkittu halu ei ollut ainoa ongelma, vaan myös normeista ja sukupuoleen liitetyistä stereotyyppioista poikkeavat seksuaalikäyttäytymisen muodot ovat saaneet osakseen patologisointia. Nymfomania ei ollut vain psykiatrien mielenkiinnon kohteena vaan myös gynekologien. Monet gynekologit etsivät merkkejä naisen seksuaalisesta aktiivisuudesta esimerkiksi tarkastelemalla klitoriksen (ulkoisen osan) kokoa. Gynekologit olivat pääasiallisesti niitä, jotka harjoittivat kirurgisia toimenpiteitä yrittäessään hoitaa ongelmallisiksi tulkittuja tiloja. Kirurgia saattoi olla esimerkiksi klitoriksen (ulkoisen osan) tai munasarjojen poistamista. Gynekologista kirurgiaa psykkisiksi tulkittuihin ongelmiin eivät kaikki lääkärit kuitenkaan hyväksyneet.¹²³ Gustav Braun, 1800-luvulla elänyt lääkäri, ajatteli, että liiallinen seksuaalinen

¹¹⁹ Goldberg 1998, 37, 40–41.

¹²⁰ Weeks 1987, 40–41.

¹²¹ Goldberg 1998, 41–42, 44–45.

¹²² Goldberg 1998, 39–41, 43–45, 47, 49; Goldberg 1999, 90.

¹²³ Groneman 1994, 348–350.

tunto genitaalialueella ja seksuaalinen kiihottuminen voisivat johtaa nymfomaniaan. Liiallista ärsykettä voisivat kyseisen teorian mukaan aiheuttaa esimerkiksi naisen ulkoisia sukupuolielimiä hankaavat vaatteet. Braun kertoo eräästä potilaasta, jonka klitoriksen ulkoisen osan hän amputoi. Hän tulkitsi naisen klitoriksen (ulkoisen osan) olevan liian suuri ja liian tuntoherkkä. Lisäksi hän kertoi naisen kärsivän vaginismista, eli emätinkouristuksista.¹²⁴ Myös Krafft-Ebing kertoo, että ihottuma ja kutina voivat aiheuttaa liiallista seksuaalista halukkuutta.¹²⁵

Krafft-Ebing kertoo myös työstä, joka toivoo, että miespuolinen lääkäri tekisi hänelle gynekologisen tutkimuksen. Tyttö fantasioi tutkimuksen vastustamisesta, mutta lääkärin tehtävänä olisi fantasian mukaan jatkaa vastustelusta huolimatta. Krafft-Ebing tulkitsi, että itse tutkimus olisi lääketieteellisesti turha ja sen tarkoituksena oli vain tuottaa tytölle seksuaalista nautintoa, joka Krafft-Ebingin mukaan johtui pakon läsnäolosta, ei niinkään tytön sukupuolielinten fyysisestä koskettelusta.¹²⁶ Myös Groneman kertoo, että lääkärit varoittelivat toisiaan siitä vaarasta, että nymfomaanisiksi tulkitut naiset saattaisivat seksuaalisista syistä tulla vaatimaan gynekologisia tutkimuksia. Groneman kuitenkin huomauttaa, että osa näistä naisista on voinut tulla aivan oikean ongelman kanssa, johon he toivovat ratkaisua.¹²⁷

4.2 Nymfomanian syyt

Krafft-Ebing ottaa kantaa aikansa käsityksiin niin kutsutusta nymfomaniasta. 1800-luvulla mielipiteet nymfomaniasta olivat kirjavia, sillä se voitiin käsittää Gronemanin mukaan sairautena, syytekijänä tai oireena. Krafft-Ebing kirjoittaa, että nymfomaniaa on pidetty psyykkisenä sairautena, mutta hän haastoi tämän käsityksen ja näkee, että nymfomania on oikeammin tulkittuna oireyhtymä psyykkisestä degeneraatiosta, eli rappeutumisesta. Ylipäättään Krafft-Ebingin näkemysten mukaan psyykkisiksi ongelmiksi tulkitut tilat olivat rappeutumisen tulosta.¹²⁸ Krafft-Ebing luettelee muutamia pikkuaivojen neurooseja, joista lisääntynyt seksuaalinen halukkuus on yksi. Nymfomania on yksi tämän neuroosin esiintymismuoto.¹²⁹ Naisten dementia voi myös Krafft-Ebingin näkemyksen mukaan aiheuttaa nymfomanialle tyypilliseksi ajateltuja oireita.¹³⁰

¹²⁴ Braun 1986, 128–130, 136–138.

¹²⁵ Krafft-Ebing 1998, 48.

¹²⁶ Krafft-Ebing 1998, 133.

¹²⁷ Groneman 1994, 354.

¹²⁸ Groneman 1994, 340; Krafft-Ebing 1998, 48, 322; Oosterhuis 2000, 103.

¹²⁹ Krafft-Ebing 1998, 34.

¹³⁰ Krafft-Ebing 1998, 39.

Gronemanin mukaan 1800-luvulla nymfomaniaa pidettiin somaattisena sairautena ja sen käsitys psyykkisperäisenä sairautena olisi tapahtunut psykoanalyttisten teorioiden kehityksessä. Hän myös tuo esille, että nymfomanian pääaiheuttajana olisi pidetty kuukautisiin liittyviä ongelmia.¹³¹ Krafft-Ebingin mukaan naisen seksuaalinen kiinnostus on kuukautisten jälkeen voimakasta, mutta voi tässä kohtaa myös muuttua Krafft-Ebingin tulkinnan mukaan sairaalloiseksi. Nymfomanian esiin tuleminen voi Krafft-Ebingin mukaan riippua kuukautisista.¹³² Naisen biologiaan kuitenkin luontaisestikin ovulaatio, jonka aikana korkea seksuaalinen halukkuus on tyypillistä. Oosterhuisin mukaan jo ennen Sigmund Freudia 1800-luvun puolella tapahtui muutos fysiologisesta selittämisestä psykologiseen. Oosterhuis tuo myös esille, että vaikka Krafft-Ebing ja myös esimerkiksi Albert Moll nojaavatkin biologiseen malliin, on se osittain näennäistä, sillä hekin painottivat psykologisia syistä.¹³³ Toisaalta psyykkiset syyt kietoutuivat yhteen rappeutumisteorian kanssa, joka oli yhtenä tulkitun oireilun pääselittäjänä 1800-luvun lopun psykiatriassa. Ei myöskään ollut selvää, mitkä olivat sairaudeksi tulkitun tilan syitä ja mitkä seurauksia.¹³⁴

4.3 Nymfomania uhkana turvallisuudelle ja järjestykselle

Krafft-Ebing näkee kroonisen nymfomanian tuhoisana tilana sekä yhteiskunnalle että miehelle. Krafft-Ebingin mukaan nymfomania heikentää yhteiskuntaa ja aiheuttaa miehelle seksuaalisia ongelmia, kuten impotenssia. Lisäksi hänen mukaansa naiset, joiden hän tulkitsee kärsivän nymfomaniasta, päätyvät usein myös prostituutioon. Lisäksi nymfomania saattaa johtaa siihen, että nainen viettelisi tyttöjä seksuaalisiin akteihin.¹³⁵ Krafft-Ebingin näkemykset mukailevat 1800-luvun yleistä ajattelua nymfomanian vaaroista. Monet lääkärit näkivät samoin kuin Krafft-Ebing, että nymfomania on uhka yhteiskuntajärjestykselle ja perheelle.¹³⁶ Tulkitsen, että tässäkin tapauksessa Krafft-Ebingin käsitys naisen luontaisesta monogamiasta ja alhaisesta seksuaalisesta halukkuudesta aiheuttavat sen, että naisen käytöstä ei pidetty niin sanotusti normaalina.

¹³¹ Groneman 1994, 337, 346, 359.

¹³² Krafft-Ebing 1998, 48, 322. Sanan *postmenstrually* tulkitseen tarkoittavan naisen kuukautiskierrossa kuukautisten jälkeistä aikaa, en esimerkiksi puberteetin tai vaihdevuosisien jälkeistä aikaa. Saksankielinen teos ei myöskään anna aiheutta olettaa toisin (ks. Krafft-Ebing & Fuchs 1912, 63., jossa käytetään sanaa *postmenstrual*).

¹³³ Oosterhuis 2012, 149–150; ks. myös Oosterhuis 2000, 106.

¹³⁴ Oosterhuis 2000, 103–104, 106.

¹³⁵ Krafft-Ebing 1998, 324–325.

¹³⁶ Groneman 1994, 353.

Nähtiin myös, että nymfomaaniset naiset saattaisivat kohdistaa myös konkreettista väkivallan, myös seksuaaliväkivallan, uhkaa miehiä kohtaan.¹³⁷ Tämä näkökulma näkyy myös Krafft-Ebingin teoksen kohdassa, jossa naisen kerrotaan fantasioivan alaikäisen poikansa raiskaamisesta.¹³⁸ Raiskausta Krafft-Ebing on kirjassaan käsitellyt lähinnä siitä näkökulmasta, että tekijänä on mies, eikä hän tässäkään sen enempää käsittele raiskauksen sukupuolinäkökulmaa, kun teosta fantasioikin nainen. Krafft-Ebing ei nimittäin näe raiskausta miehenkään tekemänä normaalina. Hän käsittelee miehen tekemää raiskausta tai raiskausyritystä *satyriasin* kontekstissa.¹³⁹ Krafft-Ebing tuo esille tapauskertomuksen Léon-Henri Thoinotilta (1858–1915), jossa nymfomania on liitetty myös inestiin. Nainen, joka halusi pakottaa oman aikuisen poikansa seksiin, tulkitaan nymfomaaniseksi. Nainen yritti myös itsemurhaa.¹⁴⁰

Krafft-Ebing pitää nymfomaniaa ikävänä tilana naisella, sillä se uhkaa naisen arvokkuutta. Nymfomaniaksi tulkitusta tilasta osallisena oleva nainen on Krafft-Ebingin mukaan vaarassa kiihottua pienestäkin ärsykkeestä ja kivuliaaksi kuvatut tilat genitaalialueella voivat myös tulla naisen osaksi.¹⁴¹ Naisen liiallista halukkuutta käsitellään myös tapauskertomuksissa implisiittisesti. Eräässä tapauskertomuksessa Krafft-Ebing tuo esille, että potilaan sukulaishenkilö haluaa paljon miesseuraa ja Krafft-Ebing pitää tätä seksuaalisesti epänormaalina.¹⁴² Krafft-Ebing tuo esille kaksi aiemmin mainitsemaani tapausesimerkkiä, joista toinen on Moreaulta ja toinen Louyer-Villermaylta, jossa nymfomaniaksi ajatellun tilan on tulkittu johtaneen naisten kuolemaan.¹⁴³ Krafft-Ebingin mukaan on välttämätöntä, että yksilö kykenee sovittamaan seksuaaliset halunsa yhteiskunnan normeihin.¹⁴⁴ Samalle naiselle, jonka kerrottiin haluavan raiskata oma alaikäinen poikansa, oli suositeltu avioliittoa ratkaisuksi seksuaalisuuden toteuttamiseen. Nainen avioitui, mutta tämä ei tuonut muiden toivomaa ratkaisua asiaan, vaan hän edelleen halusi yhdyntää eri miesten kanssa.¹⁴⁵

¹³⁷ Groneman 1994, 353–354.

¹³⁸ Krafft-Ebing 1998, 323–324.

¹³⁹ Krafft-Ebing 1998, 325–326; ks. myös Oosterhuis 2000, 133, 136.

¹⁴⁰ Krafft-Ebing 1998, 410.

¹⁴¹ Krafft-Ebing 1998, 323.

¹⁴² Krafft-Ebing 1998, 255–256.

¹⁴³ Krafft-Ebing 1998, 322–323.

¹⁴⁴ Krafft-Ebing 1998, 46.

¹⁴⁵ Krafft-Ebing 1998, 324.

Krafft-Ebing kertoo myös toisesta tapauksesta, jossa nainen päätyy hoitolaitokseen. Hän viittaa ranskalaispsykiatri Jacques-Joseph Valentin Magnaniin (1835–1916) ja kertoo tapauksesta, jossa naisella on nuoruudesta lähtien ollut voimakas seksuaalinen halu. Seksuaalista halua ei poistanut masturbointi eikä yhdyntäkään.¹⁴⁶ Krafft-Ebingin käsityksen mukaan liiallinen seksuaalinen halukkuus voi johtaa masokismiin ja sadismiin, vaikka myöntääkin, että aina niin ei käy. Mekanismina tässä prosessissa on se, että tulkittu liiallinen halukkuus paisuu ikään kuin joka suuntaan. Liiallinen seksuaalinen halukkuus voimistaa sadistiset ja masokistiset halut perversioksi.¹⁴⁷

4.4 Nymfomania naisten sosiaalisena hallintana

Nymfomaanikoksi tulkittu nainen, joka näkee itse itsessään nymfomanian oireita, ei välttämättä hyödy tästä itseidentifikaatiosta mitenkään. Hän ei kykene performoimaan ajalleen normaaliksi tulkittua naiseutta ja seksuaalisuutta, jolloin hän huomaa poikkeavansa stereotypiasta. Nymfomaaniseksi tulkitun käyttäytymisen ongelmallisuus saattaa kuitenkin olla ainakin osittain myös kontekstisidonnaista. Jos nainen eläisi toisenlaisessa ajassa ja kulttuurissa, voisi olla, että mitään nymfomaanisia oireita ei kulttuurissa edes tuotettaisi.

Oosterhuis tuo esille tapauksen, jossa Krafft-Ebing ei pitänyt naista vastuussa tapahtumasta, jossa kaksi miestä oli tämän naisen kanssa yhdynnässä. Tapahtuma kuvataan Krafft-Ebingin teoksessa *Zweifelhafter Geisteszustand einer Frauenperson zur Zeit eines an ihr unternommenen Beischlafs* (1878). Krafft-Ebing yritti myös selvittää, raiskasivatko miehet naisen. Naista oli pidetty psyykkisesti häiriintyneenä. Kuitenkin raiskausta ei pidetty uskottavana selityksenä tapahtuneella, sillä nainen oli tulkittu nymfomaaniseksi.¹⁴⁸ Myös Groneman tuo esille, että nymfomaaniksi tulkittua naista oli hankalaa sosiokulttuurisista syistä mieltää seksuaalisen väkivallan uhriksi.¹⁴⁹ Nymfomanian konstruktiolla voitiin siis häivyttää miehen naiseen kohdistama seksuaalinen väkivalta.

¹⁴⁶ Krafft-Ebing 1998, 49.

¹⁴⁷ Krafft-Ebing 1998, 142, 145. Käännös (1998) käyttää tässä kohdin termiä *hyperaesthesia*. Tätä tilaa käsitellään teoksessa aikaisemmin (s. 46) ja sen on suluisa tarkennettu olevan epänormaalin voimakasta seksuaalista halukkuutta (*abnormally increased sexually desire*). Samassa kohtaa Krafft-Ebing kirjoittaa myös seksuaalisista tunteuksista. Alkuperäisessä (1886, 31) käytetään termiä *Hyperästhesie, krankhaft gesteigerter Geschlechtstrieb*.

¹⁴⁸ Oosterhuis 2000, 133.

¹⁴⁹ Groneman 2000, 98–101.

Prostituutiota ehdotettiin myös eräänä ratkaisuna nymfomaniaan.¹⁵⁰ Krafft-Ebing myös näkee, että prostituutio voisi helpottaa nymfomaniaa, vaikka ei sitä ehdotakaan varsinaisesti ratkaisuksi.¹⁵¹ Seksuaalisesti halukkaan naisen sijoittaminen joko psykiatriseen hoitoon tai bordelliin tuo mieleen Foucault'n esiintuoman Stephen Marcusin käsitteen ”toiset viktoriaanit”. Foucault'n mukaan ”toiset viktoriaanit” harjoittavat avioliiton ulkopuolista seksiä voitontavoittelun kontekstissa, joita sekä bordelli että psykiatrin vastaanotto ovat.¹⁵² Prostituution ehdottomista naisten seksuaalisuuden harjoittamisen muodoksi tulkitseen niin, että 1800-luvulla naisella ei ollut mahdollisuutta toteuttaa seksuaalisia haluja ja tarpeitaan naisehtoisesti vaan niiden toteuttaminen tai sivuuttaminen tapahtui usein kontekstissa, jossa muut asettivat reunaehdot. Prostituution mieltäminen naisten seksuaalisten tarpeiden ja halujen toteuttamisen keinona on myös ongelmallinen. Thomas Laqueur tuo esille, että 1800-luvulla kaikki eivät uskoneet, että prostituutio olisi nimenomaisesti naisten seksuaalisuuden toteuttamista vaan toiminnalle oli muita syitä kuin naisten intiimit halut.¹⁵³

Yhteisön asettamat kulttuuriset reunaehdot tulevat esille myös tapauksessa, jossa Krafft-Ebing Magnaniin viitaten tuo esille naisen, jonka seksuaalisuuden toteuttaminen naisehtoisesti ei kulttuurisista syistä onnistunut. Tässä tapauksessa nainen pyysi mieheltään lupaa asua jonkin aikaa toisen miehen kanssa. Naisen kerrotaan tuoneen esille, että hän ei voi elää ilman, että saisi olla seksuaalisessa kanssakäymisessä tämän toisen miehen kanssa. Tässä tapauksessa naisen avoimuus ei kannattanut, sillä aviomies toimitti hänet ulkomaille hoitoon.¹⁵⁴ Mainituksessa tapauksessa naisen lähettäminen hoitoon perustuu sen ajan sosiokulttuurisiin normeihin, sillä muu kuin sosiokulttuuriset syyt eivät johda siihen, että nainen, joka haluaa seksuaalisesti toista miestä kuin omaa aviomiestään, pitäisi toimittaa psykiatriseen hoitoon. Toisenlaisessa ilmapiirissä ratkaisuna olisi voinut myös olla naisen seksuaalisten toiveiden toteutuminen ilman psykopatologisoitua.

¹⁵⁰ Groneman 1994, 353.

¹⁵¹ Krafft-Ebing 1998, 323.

¹⁵² Foucault 2010, 14.

¹⁵³ Laqueur 1990, 230; ks. myös Stearns 2009, 87 ja Oosterhuis 2000, 259. Naisen seksuaalisuuden päämerkityksenä nähtiin Gronemanin mukaan viktoriaanisella ajalla ennen kaikkea lisääntyminen, mikä mielestäni jälleen toiseuttaa naisen seksuaalista nautintoa hänen itsensä vuoksi (Groneman 2000, 15).

¹⁵⁴ Krafft-Ebing 1998, 51.

Lopuksi

1800-luvun ajattelussa näkyy selvästi sukupuolierottelu ja psyykkisesti terveen ihmisen ajatellaan performoivan sukupuoltaan ja seksuaalisuuttaan kulttuurisesti oikealla ja luonnolliseksi tulkitulla tavalla. Kuitenkin naisen seksuaalisuus nähdään normaalina osana hänen ihmisyyttään, mutta silti oleellisesti erilaisena kuin miehen seksuaalisuus. Roolijako on sikäli tiukahko, että nainen, joka käyttäytyy miehiseksi tulkitulla tavalla, katsotaan epänormaaliksi psykiatrian kontekstissa. Samoin on naiselliseksi tulkitun miehen laita.

Krafft-Ebing on pyrkinyt tutkimuksessaan selvittämään ihmisen seksuaalista käyttäytymistä mahdollisimman tarkasti, eikä hän ole pyrkinyt hiljentämään potilaita, jotka olivat eri mieltä hänen kanssaan. Krafft-Ebingin ajattelussa kulttuuriset syyt ovat vaikuttaneet hänen näkemyksiinsä seksuaalisuudesta. Myös monet naiset näyttävät itse käsitteellistävän seksuaalisuuttaan kulttuurinsa läpi, joka on tietenkin luonnollista, sillä ihminen kieltä ja symboleja käyttävänä olentona myös sanoittaa asioitaan niiden käsitteiden ja käsitysten avulla, mitkä hänelle ovat kulttuurisesti mahdollisia.

Krafft-Ebingin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen muuttui hänen uransa aikana. Tutkimuskirjallisuus ei anna viitteitä olettaa, että muutosta olisi tapahtunut myös nymfomanian suhteen ja ainakin Gronemanin tulkinnat yleisesti nymfomaniaan suhtautumisesta 1900-luvulla kertovat, että erilainen suhtautuminen naisen ja miehen seksuaalisuuteen ja naisten leimaaminen nymfomaaneiksi on jatkunut myös Krafft-Ebingin jälkeen. Toisaalta esimerkiksi Havelock Ellis keskittyi ennemmin seksuaaliseen kyvyttömyyteen.

Psykiatrinen diagnostiikka on aina sidottu oman aikansa kontekstiin, jolloin epänormaaliksi tulkittu on vähintään osittain kulttuurisesti rakentunutta. Etenkin seksuaalisuuteen on liittynyt ja liittyy yhä edelleen vahvoja moraalitunteita, vaikka asenteissa onkin historian saatossa tapahtunut muutosta. Emme kuitenkaan nykyään ole yhtään sen enempää niin kutsutussa neutraalissa tilassa suhtautumisessamme seksuaalisuuteen. Vaikka seksuaalisuus on myös biologinen tarve, joka nousee ruumiin tarpeesta seksuaaliseen nautintoon ja tyydytykseen, vaikuttavat normaaliuden käsityksiin asenteet ja uskomukset sekä esimerkiksi sukupuoleen liittyvät ennako-oletukset.

Menneessä ajassa syntyneiden konstruktioiden rakentumisen analysointi on tärkeää, jotta niiden vaikutus voitaisiin huomata myös nykypäivänä. Psykoseksuaalisella konstrukti-

olla, nymfomanialla, oli vakavia seurauksia naisen elämään. Naisten seksuaalisten tarpeiden toteuttamista naisehtoisesti rajoitettiin ja naisen normaali seksuaalisuus tulkittiin miesten seksuaalisuuden ja yhteiskunnan kaksinaismoralististen asenteiden kautta. Lisäksi miesten tekemä naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta voitiin häivyttää leimamalla nainen nymfomaaniseksi, jolloin hänen asemansa seksuaalisen väkivallan uhrina ei tullut näkyväksi. Naisten tekemän väkivallan selittämiseen ei myöskään näkemykseni mukaan tarvita nymfomanian konstruktioita vaan se voitaisiin selittää ilman sitä. Seksuaalisuuteen liittyvien käsitysten dekonstruoiminen on vielä meidän aikanamme kesken. Historiatieteellistä jatkotutkimusta nymfomanian historiallisesta käsittämisestä tarvitaan lisää. Eräs relevantti jatkotutkimuksen aihe olisi myös tutkia, minkälaista kritiikkiä nymfomanian konstruktio on eri aikoina saanut, jolloin saataisiin laajempi käsitys ajan seksuaalikäsityksistä.

Nymfomania on siis vähintään osittain, käsitykseni mukaan joko täysin tai ainakin suurelta osin, kulttuurisesti rakentunut ilmiö, joka saa voimansa sukupuolten välisistä valtasuhteista, yhteiskunnassa esiintyvistä asenteista ja lääketieteellisestä ja psykologisesta vallankäytöstä. Se ei poista sitä mahdollisuutta, etteivätkö nymfomaanisiksi tulkitut naiset voisi itse kärsiä tilastaan. Olisiko tätä kärsimystä kuitenkin toisenlaisessa kulttuurissa ja valtarakennelmassa, jää kuitenkin aidosti avoimeksi kysymykseksi, sillä emme voi elää todeksi pluralistista todellisuutta.

Lähdeluettelo

I Lähteet

Krafft-Ebing, Richard 1886: *Psychopathia Sexualis. Eine klinische-forensische Studie*. Ferdinand Enke.

Krafft-Ebing, Richard & Fuchs, Alfred 1912: *Psychopathia Sexualis. Mit besonderer Berücksichtigung der konträren Sexualempfindung. Eine medizinisch-gerichtliche Studie für Ärzte und Juristen*. 14. painos. Ferdinand Enke.

Krafft-Ebing, Richard 1998: *Psychopathia Sexualis. With Especial Reference to the Antipathic Sexual Instinct. A Medico-Forensic Study*. Kääntänyt englanniksi Franklin S. Klaf. Arcade Publishing.

II Tutkimuskirjallisuus

Bauer, Heike 2003: "Richard von Krafft-Ebing's "Psychopathia Sexualis" as Sexual Sourcebook for Radclyffe Hall's "The Well of Loneliness"". *Critical Survey. New Female Sexualities 1870–1930*. 3 (15) 2003, s. 23–38.

Berrios, German E. 2006: "Classic Text No. 66 "Madness from the Womb"". *History of Psychiatry* 2 (17) 2006, s. 223–230.

Braun, Gustav 1986: "The Amputation of the Clitoris and Labia Minora: A Contribution to the Treatment of Vaginismus." Alkuperäinen: "Die Amputation der Clitoris und Nymphen, ein Beitrag zur Behandlung des Vaginismus" (1865). Teoksessa *A Dark Science: Women, Sexuality, and Psychiatry in the Nineteenth Century*. Toimittanut Jeffrey Moussaieff Masson. Käännökset englanniksi Jeffrey Moussaieff Masson & Marianne Loring Farrar, Straus and Giroux.

Bristow, Joseph 1997: *Sexuality*. Routledge.

Bullough, Vern L. 1994: *Science in the Bedroom: A History of Sex Research*. Basic Books.

Foucault, Michel 2010: *Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. 2. uudistettu painos. Alkuperäiset teokset: *La Volonté de savoir. Histoire de la*

sexualité I (1976). L'Usage des plaisirs. Histoire de la sexualité II (1984). Le Souci de soi. Histoire de la sexualité III (1984.) Suomentanut Kaisa Sivenius. Gaudeamus.

Goldberg, Ann 1998: "The Eberbach Asylum and the Practice(s) of Nymphomania in Germany, 1815–1849". *Journal of Women's History* 4 (9) 1998, s. 35–52.

Goldberg, Ann 1999: *Sex, Religion, and the Making of Modern Madness: The Eberbach Asylum and German Society 1815–1849*. Oxford University Press.

Groneman, Carol 1994: "Nymphomania: The Historical Construction of Female Sexuality". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 2 (19) 1994, s. 337–367. The University of Chicago.

Groneman, Carol 2000: *Nymphomania: A History*. W.W. Norton & Company.

Harris, Ruth 1989: *Murders and Madness: Medicine, Law, and Society in the Fin de Siècle*. Clarendon Press.

Hekma, Gert 1999: "Same-sex relations among men in Europe, 1700–1990". Teoksessa *Sexual Cultures in Europe. Themes in sexuality*. Toimittanut Franz X. Eder, Lesley Hall & Gert Hekma. Manchester University Press.

Laqueur, Thomas W. 1990: *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press.

Oosterhuis, Harry 2012: "Sexual Modernity in the Works of Richard von Krafft-Ebing and Albert Moll". *Medical History* 2 (59) 2012, s. 133–155.

Oosterhuis, Harry 2000: *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, psychiatry, and the making of sexual identity*. The University of Chicago Press.

Pietikäinen, Petteri 2015: *Madness: A History*. Routledge.

Stearns, Peter N. 2009: *Sexuality in World History*. Routledge.

Wakefield, Jerome C. 2011: "The DSM-5's Proposed New Categories of Sexual Disorder: The Problem of False Positives in Sexual Diagnosis". *Clinical Social Work Journal* 2 (40) 2011, s. 213–223.

Weeks, Jeffrey 1987: "Question of Identity". Teoksessa *The Cultural Construction of Sexuality*. Toimittanut Pat Caplan. Routledge.

III Sanakirjat ja hakuteokset

Merriam-Webster. <https://www.merriam-webster.com/>

Shorter, Edward 2005: *A Historical Dictionary of Psychiatry*. Oxford University Press.